

AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ VE YEŞİL POLİTİKALARA KARŞI OLUŞAN DİRENÇ

Melike Sönmez
İKV Uzman Yardımcısı

Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Yeşil Politikalara Karşı Oluşan Direnç

Melike Sönmez, İKV Uzman Yardımcısı

AB’nin iklim değişikliği ve çevresel tehditler ile mücadele etmek amacıyla uygulamaya koyduğu birçok çevre düzenlemesi bulunmaktadır. AB son yıllarda, özellikle de 2019’da imzalanan Yeşil Mutabakat stratejisini benimsediğinden beri çevre hassasiyetleri konusunda daha fazla yasal düzenlemeyi hayata geçirmeye başlamıştır.

Öte yandan, çevre ve iklim politikalarının doğrudan etkilediği bazı kesimlerin ilgili politikalara karşı olumsuz görüş benimsedikleri zaman zaman görülebilmektedir. Bu doğrultuda, Avrupa Parlamentosu’ndaki başta aşırı-sağ görüştekiler olmak üzere bazı siyasi gruplar yeşil politikaları bu noktada eleştirmişler, bazıları da seçmen desteğini arttırabilmek amacıyla yeşil politikalara karşıt bir tutum benimsemişlerdir.

Bu çalışma, Avrupa’da öne çıkan siyasi partiler ve AP’deki siyasi grupların yeşil politikaya bakışlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Avrupalı bazı siyasi aktörlerin yeşil politika veya Yeşil Mutabakat karşıtı söylemlerine yer verilmiş ve AP’deki siyasi grupların parti politikaları genel hatlarıyla incelenmiş, siyasi grup mensuplarının konuya ilişkin ifadeleriyle desteklenmiştir. Sonuç olarak, Avrupa’da yükselen aşırı-sağın yanında yeşil politikalara karşı direncin oluşmakta olduğu varsayımı desteklenmektedir.

“Doğanın yasalarına uymak, en büyük bilgeliktir.”

-Anonim

Demokrasiye erişim imkânı bulan toplumlarda var olan seçenekler arasında herhangi bir akımdan beslenen aktörleri tercih etme ve bu doğrultuda oy kullanma hakkı tanınmakla birlikte, bazı siyasi hareketler demokrasinin temel ilkelerini göz ardı edebilmektedir. İşleyen demokrasiler ideolojik çeşitliliği mümkün kılarken, otoriter yönetimler genellikle toplumun uyumunu zedeleyebilecek görüşleri veya grupları destekleyebilir. Demokrasiler, zaman zaman demokratik açığın (*democratic deficit*) bir sonucu olarak “toplumsal huzuru tehdit eden” veya ortak çıkarlara en uygun olmayabilecek ideolojilere de hoşgörü gösterebilir; ancak, demokrasinin bu hareketleri tespit etme ve kişileri sorumlu tutma konusunda daha etkili olduğu söylenebilir. Son yıllarda demokrasilerin de bir açmazla girdiği ve var olan ılımlı siyasi tercihlerin toplumun beklentilerini karşılamadaki yetersizliği sebebiyle radikal ve aşırı akımlara yönelimin arttığı görülmektedir. Merkez siyasetin kültürel kimlik endişeleri, gelir dağılımı dengesizliği, artan sosyoekonomik eşitsizlikler, kamu hizmetlerindeki aşınma gibi sorunlara çare bulmaktaki eksiklikleri popülizmin yükselişinin de arkasında yatmaktadır.

Aşırıcılık son zamanlarda sıkça tartışılan ve tehlikelerine dikkat çekilen bir yönelim olmuştur. Son on yılda aşırı-sağ ideolojiler, Avrupa dahil olmak üzere dünya genelinde yaygınlaşmaktadır. Örneğin, aşırı-sağın söylemi çoğunlukla göçmen toplulukları, çeşitli etnik veya dini grupları ve farklı cinsel yönelim veya cinsiyet kimliklerini hedef almaktadır. Bunların yanında aşırı-sağ bazen elde edilen kazanımları “toplumun çıkarlarına ya da değerlerine uygun olmadığı” gerekçesiyle göz ardı edebilmektedir. Özellikle Avrupa’daki siyasi partilere bakıldığında, aşırı-sağ ile ilişkilendirilen siyasi partilerin yeşil politikaları hedef alan bir politika ve söylem geliştirdikleri görülmektedir. Son yıllarda AB’nin iklim politikalarında bir gevşeme olduğu görülebilir ve bunun nedenleri arasında aşırı-sağ söylem ya da kitlesel protestolar sayılabilir. AP’de bulunan siyasi gruplar arasında iklim şüpheli tutum ve söylemin yaygınlaşmaya başladığı ve bunun aşırı-sağ gruplar arasında daha yaygın olduğu söylenebilir. Söz konusu tablo iklim politikalarının geleceği ve sürdürülebilir bir gelecek hakkında birçok alanı ilgilendiren birtakım endişeleri beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda, aşırı-sağın iklim-şüpheli söylem ve tutumunun iklim politikalarına ilişkin riskler ortaya çıkardığının ortaya koyulması önem arz etmektedir. Bu çalışma, Avrupa’da aşırı sağın yakın tarihini ve aşırı-sağın yeşil politikalara olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Aşırı Sağ Nedir: Kavramsal Çerçeve

İkinci Dünya Savaşı’na giden süreçte aşırı sağ ideoloji yükselmiş ve kurumsal zeminde ele alınmaya başlanmıştır. En tipik örnekler olan Mussolini’nin faşist rejimi ve Hitler’in nasyonal sosyalist hareketi ırkçı ideolojiden beslenmiş ve başta Yahudiler olmak üzere, etnik gruplar ve sosyalist siyasi akımların temsilcileri gibi günah keçisi yapılan toplulukların baskı altına alınması ve yok edilmesine kadar giden bir süreç yaşanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Nazilerin yenilgiye uğratılması sonrasında Batı Almanya'da ABD'nin öncülüğünde demokratik rejimin temelleri atılmış ve Nazi dönemindeki insanlığa karşı işlenen suçların yargılanması ile yeni bir başlangıç yapılmıştır. Demokrasi aracılığıyla ayağa kaldırılmaya çalışılan Avrupa'da aşırı sağa karşı daha eleştirel bir yaklaşım benimsenmeye başlanmış ve literatür bu doğrultuda şekillenmiştir. Aşırı sağın etkilerinin literatürde ele alınma şekilleri farklılık gösterebilmektedir. Aşırı sağ kavramını daha iyi anlamak ve yöntembilimsel bir yaklaşımla ele alabilmek için farklı araştırmacılar farklı kategorileştirme yöntemleri geliştirmişlerdir. Bu bağlamda araştırmacılar 2000 yılı öncesi üç farklı aşırı sağ dalgası olduğunu tartışırken, 2000 yılı sonrası dördüncü kez yeni bir aşırı sağ dalgasının ortaya çıktığını ifade etmektedir. 2000 yılı sonrası geçerli olduğu belirtilen dördüncü dalga'nın 11 Eylül saldırıları, 2008 krizi, mülteci krizleri ve COVID-19 salgını gibi olaylarla karakterize olduğu ve en belirgin özelliklerinden birinin aşırı sağın normalleştirilmesi olduğu belirtilmektedir. Başka bir öne çıkan özellik olarak aşırı-sağın tek bir siyasi partinin tekelinde olmayıp farklı partiler ve oluşumlar tarafından sahiplenildiğine dikkat çekilmektedir¹ ki bu durumun da aşırı sağın normalleştirilmesinde büyük ölçüde rol oynadığı söylenebilir.

Aşırı-sağın Avrupa'daki ilk dalgası 1945-1955 arası yaşanmış olup savaşa katılım sağlayanların affedilmesi söylemini benimseyen neo-faşist grupların ortaya çıkışı ile tanımlanabilir. Nispeten uzun sürdüğüne inanılan 1955-1980 arası ikinci dalga'nın ise, kısa süren politik zaferlerden sonra siyasi arenada tutunamayan popülist sağ partiler ile öne çıktığı belirtilmektedir. Üçüncü dalga'nın artan sanayileşme ile oluşan göç dalgalarının yaşandığı 1980'lerde başlayıp 9/11 saldırılarına kadar sürdüğü kaydedilmektedir. Son olarak, günümüzde hala deneyimlendiği düşünülen dördüncü dalga'nın 9/11 saldırıları ile 2001'de başladığı² ve aşırı sağın dünya genelinde marjinal bir akım olmaktan çıkıp ulusal hükümetler düzeyinde yaygınlaşan bir olgu olarak ele alınmaya başlandığı ve gerçekliğin bir parçası haline geldiği görülmektedir.

Mevcut çalışmanın önceden ifade ettiği üzere, aşırı sağın demokrasinin karşısında bulunan bir akım olduğu düşünülmektedir.³ Bu çerçevede farklı araştırmacılar da benzer şekilde görüş ifade etmişlerdir. Örneğin, aşırı sağ ve popülizm konularındaki çalışmalarıyla öne çıkan Mudde, aşırı-sağ tartışmalarında "radikal" ve "aşırı" kavramlarını devreye sokarak aşırı-sağ tartışmalarına daha kategorik şekilde yaklaşmaktadır. Bu doğrultuda; Mudde aşırı sağın demokrasinin değerlerine karşı olan bir akım olduğunu ancak radikalizmin ise tamamen demokrasinin karşıtı olmadığını, yalnızca liberal

¹ Katherine Kondor, 2024, *The Routledge Handbook Of Far-Right Extremism In Europe*, Routledge

² Klaus von Beyme, 1988, *Right-Wing Extremism in Postwar Europe*, *West European Politics*, 11(2) aktaran Cas Mudde, 2020, *Riding the fourth wave* Cas Mudde The role of business in far-right politics, *IPPR Progressive Review*, <https://doi.org/10.1111/newe.12175>

³ Aşırı-sağın demokrasinin karşıtında bulunduğu düşüncesinin ifade edilmesinden anlambilimsel bir bağlam kastedilmemektedir. Anlambilimsel bir bağıntı kurabilmek için dilbilimsel çözümleme gerekli olduğundan ve mevcut çalışma bu niteliği taşımadığından ilgili varsayımda bulunulamaz.

demokrasi karşıtı olduğunu ve radikalist partilerin genellikle sol-sosyalist ve komünist fikirleri benimseyenler olduğunu ifade etmektedir.⁴

Literatürde aşırı-sağın marjinalleşmiş gruplar tarafından mevcut olana bir tepki şeklinde çıktığı sıkça kaleme alınmaktadır. Ekonomik ve sosyal etmenlerin aşırı sağın ortaya çıkmasındaki temel sebepler olduğu ve bu sebeplerin marjinalleşmiş grupların oy tercihlerini şekillendirerek bir dönüşüme yol açtığı da tartışılmaktadır. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan aşırı-sağ 80'lerde Batı Avrupa'ya doğru yaşanan yoğun işçi göçüyle "işlerini kaybetme" endişesi hisseden Avrupalılarla birlikte yeniden uyanmış ve bir dalganın başlamasına yol açmıştır. Bu bilgiler ışığında, aşırı-sağ dalgalarının ortaya çıkış zamanlarının güvenlik ihtiyacı duyulan zamanlar olduğu söylenebilmektedir.⁵ Bu açıdan aşırı sağın bir bakıma ulusal kimliklerin tehdit altında hissedilmesiyle ortaya çıkan bir olgu olduğu yorumu da yapılabilmektedir.

Bu bağlamda, aşırı-sağın yükselmesinin nedeninin de anaakım ideolojilerin, toplumdaki sorunlardan sorumlu tutulması ve bir değişim arzusu oluşturması olduğu söylenebilir. Bu noktada, tarih ekonomik krizlerin sağ görüşlü popülizmin yükselmesine yol açtığı durumlara tanıklık etmiştir ve popülist stratejinin önemli bir bölümünü 'diğerlerinin' günah keçisi yapılması yoluyla inşa edilen söylem oluşturmaktadır.⁶

Literatürdeki çalışmaların büyük çoğunluğu 'popülist' olarak tanımlanabilecek siyasilerin çoğunlukla "halk" sözcüğünü sıklıkla kullandıkları ve halka ait olma yönünde bir söylem geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu sayede seçmenin ya da vatandaşların yanında olduklarını ve onların çıkarlarını savunmak üzere çalıştıkları mesajını aktaran siyasiler, siyasal iletişim kampanyalarını bu ilke çerçevesinde şekillendirmektedirler. Bazı popülist aktörlerin, seçmen kitlesinin çoğunluğuna hitap edebilecek söylem geliştirirken marjinalleşmiş bazı grupların çıkarlarına karşı söylem geliştirdiği görülebilmektedir. Çoğunluk stratejisi olarak anılabilecek söz konusu durum doğal olarak popülist söylemi doğurabilmektedir. Bu doğrultuda, insan hakları ve çevre politikaları gibi liberal gündeme yakıştırılan birtakım konular da popülist söylem tarafından hedef alınabilmektedir. Popülist söylemin, marjinal grupların çıkarlarını hedef alabildiği ve çoğunluğun taleplerini diğerlerine kıyasla daha meşru görebildiği için çoğu zaman kutuplaştırıcı etki yaratabileceği tartışılabilir. Dahası, popülist söylemin Tocqueville tarafından ortaya atılan "çoğunluğun tiranlığı"⁷ kavramı ile açıklanabilecek ve demokrasinin kusurlarını arttırabilecek bir hareket ya da ideoloji olduğu yoruma açıktır.

⁴ Luke March ve Cas Mudde, 2005, What's Left of the Radical Left?, *Comparative European Politics*, 3, Palgrave Macmillan Ltd, https://www.researchgate.net/profile/Cas-Mudde/publication/47379667_What%27s_Left_of_the_Radical_Left_The_European_Radical_Left_Since_1989_Decline_and_Mutation/links/549b29040cf2fedbc30e3bae/Whats-Left-of-the-Radical-Left-The-European-Radical-Left-Since-1989-Divine-and-Mutation.pdf

⁵ Lubomir Kopecek, 2007, The Far Right in Europe, *Central European Political Studies Review* 9(4) pp. 280-293

⁶ Ulrike M. Vieten ve Scott Poynting, 2016, Contemporary Far-Right Racist Populism in Europe, *Journal of Intercultural Studies*, 37(6), 533-540, DOI: 10.1080/07256868.2016.1235099

⁷ Alexis de Tocqueville, 1835, *Democracy in America*

Medyada aşırı-sağ ifadesinin çoğunlukla popülist kavramıyla eş anlamlı olacak şekilde kullanıldığı literatürde sıkça tekrarlanmıştır.⁸ Aynı zamanda aşırı sağın popülizm olarak nitelendirilmesinin aşırı sağ kavramının yarattığı olumsuz imgelemeden kaçmanın bir yolunu oluşturduğu kaydedilerek bu kullanımın tehlikesine dikkat çekilmektedir.⁹ Popülizmin literatür ve medyada çoğunlukla aşırı-sağla bağdaştırılmasına karşın, Mudde oylarını kaybetmekte olan merkez-sol görüşlü partilerin de popülist söyleme başvurduğunu aktarmakta ve İspanya’da Podemos ile Yunanistan’da Syriza siyasi partileri ve Fransız siyasetçi Jean-Luc Mélenchon’u sol popülizminin birer aktörleri olduğunu belirtmektedir.¹⁰

Aşırı sağla birlikte popülizmin yükselişi, çoğunlukçu demokrasinin dezavantajlı grupların sesini kısması, bu grupların homojen toplum dışında bırakılarak düşman ve öteki olarak görülmesi, siyasi rakiplerin ezeli düşman ilan edilmesiyle toplumda varlığın tehlikede olduğu algısının oluşması ile ilişkilendirilmektedir ve popülizmin kısa vadede oy kazandırsa da uzun vadede sürdürülebilir olmadığı tartışılmaktadır.¹¹

Bu doğrultuda, popülist söylemden faydalanan aşırı-sağ siyasilerin son dönemlerde çevre politikalarını ve çevrecileri hedef aldığı düşünülebilir. Son yüzyılda etkileri iyice derinleşen iklim değişikliği sorununa ilişkin ulusal ve küresel politika yapımı devam etse de aşırı-sağ hükümetlerin güç kazanmaları Avrupa genelinde yeşil dönüşümün geleceğine ilişkin endişelerin artmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, aşırı-sağın yeşil dönüşümün geleceğine ket vuracağı yöndeki artan endişelerin aşırı-sağ tarafından benimsenen yeşil politika karşıtı söylem ve tutum olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı Avrupa’da aşırı-sağ ve yeşil dönüşüme ilişkin oluşan dirence ilişkin bir bakış sunmaktadır.

Yeşil Politikaların Avrupa İçin Önemi ve Avrupalıların Yeşil Politikalara Bakışı

Sanayi devrimi insanın çevresiyle olan ilişkisi açısından bir milat oluşturmaktadır. Kökeni James Watt’ın buhar makinesini icat etmesine dayandırılan sanayi devrimi üretim biçimlerini değiştirmiş ve kas gücünün yerini makinelere bırakması ile yeni bir çağa geçilmiştir. Sanayi devrimi ile endüstriyel eylemler artmış ve yeni üretim ile iş modelleri benimsenmeye başlanmıştır. Temelde insan hayatını kolaylaştırmayı amaçlayan sanayileşme ile iklim değişikliğinin başlangıcına katkıda bulunduğu verilerle ortaya koyulmaktadır. Bu bağlamda, iklim değişikliğinin ana etmeninin insan eylemleri olduğu bilinmektedir. İlk olarak 1800’lerin sonlarında gezegeni sarmalayan gazlar ve iklim

⁸ Katy Brown ve Aurelien Mondon, Populism, the media, and the mainstreaming of the far right: The Guardian’s coverage of populism as a case study, *Politics*, 41 (3) <https://doi.org/10.1177/0263395720955036>

⁹ Aktaran a.g.e. yazar Annie Collovald, 2004, *Le Populisme Du FN: Un Dangereux Contresens*. Bellecomben-Bauges: Ed. du Croquant.

¹⁰ Cas Mudde, 14 Mayıs 2019, “Why copying the populist right isn’t going to save the left”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/news/2019/may/14/why-copying-the-populist-right-isnt-going-to-save-the-left> Erişim Tarihi: 10.12.2024

¹¹ European Commission, 7 Ekim 2021, “Populist rebellion against modernity in 21st-century Eastern Europe: neo-traditionalism and neo-feudalism” <https://cordis.europa.eu/article/id/434333-populism-s-threat-to-democracy-in-the-eu> Erişim Tarihi: 10.12.2024

değişikliğine ilişkin bağıntı kurulmuştur. 1860'larda fizikçi John Tyndall gezegeni sarmalayan atmosferik bir bütünlük bulunduğunu keşfetmiş ve burada yaşanabilecek değişikliklerin iklimde farklılaşmaya yol açacağını ortaya koymuştur. Benzer şekilde 1986'da Svante Arrhenius atmosferdeki karbon dioksit seviyelerinin sera gazı etkisi yaratarak ısıya etki edebileceğini ortaya koyarken, 1938'de Guy Calendar küresel ısınma kavramıyla karbon dioksit arasındaki ilişkiyi kurmuştur. İlerleyen yıllarda farklı araştırmacılar da sera gazlarının küresel ısınmaya katkısı konusunda çalışmalarını literatüre kazandırarak sera gazlarının iklim değişikliğine yol açtığı bulgusunun somutlaştırılmasına katkıda bulunmuşlardır.¹²

İklim değişikliğinin günlük hayata etkileri 19. yüzyılın başlarından itibaren hissedilmeye başlandığı için bu doğrultuda politika yapımı da gelişmiştir. Avrupa'daki çevre içerikli ilk çok taraflı çıktı 1972 tarihli Paris Deklarasyonu olmuştur. AB'nin ilk kapsamlı çevre politikası örneği ise 1973-1977 yıllarını kapsayan 1. Çevre Eylem Programı olmuştur. Bu program, gelecekteki çevre politikalarının temelini oluşturmuştur. Benzer şekilde, 2. Çevre Eylem Programı 1978-1982 yıllarını ele almış ve kirlilik gibi geniş kapsamlı sorunları kontrol altına almaya yönelik ilk ayrıntılı adımları içermiştir. 3. Çevre Eylem Programı 1982-1986 yıllarını kapsarken, 4. Çevre Eylem Planı 1987-1992 yıllarını ele almış ve bu eylem planlarında da genel olarak çevrenin ve doğal kaynakların korunmasıyla ilgili küresel ve kapsayıcı bir programın oluşturulması amaçlanmıştır. Son iki eylem planı ile Avrupa'nın bakış açısı kirlenmenin azaltılmasından önlenmesi amaçlarına kaymıştır ve çevre kirliliği, toprak kirliliği gibi farklı sorunlarla bütünleşik görülerek ele alınmaya başlanmıştır. Sonrasında çevre programının ilk kez kurumsal bakış açısının bir parçası haline gelmesini sağlayan gelişme Avrupa Tek Senedi'nin 25. maddesinin, 1987'de kurucu antlaşma niteliğindeki Roma Antlaşması'na Çevre başlığını taşıyan yedinci başlık olarak dahil edilmesi olmuştur.¹³ 5. Çevre Eylem Programı 1993'te, 6. Çevre Eylem Programı 2002'de, 7. Çevre Eylem Planı ise 2013'te ortaya çıkmış olup son ve en güncel eylem planı ise Mayıs 2022'de yürürlüğe girmiştir ve 2030 yılına kadar çevre politikalarını yönetmesi, 2050 yılına kadar da iklim-nötr bir düzene geçişe katkı sağlaması beklenmektedir.¹⁴

¹² Aktaran NASA, "Evidence", <https://science.nasa.gov/climate-change/evidence/> Erişim Tarihi: 10.12.2024 yazarlar John Tyndall Esq. F.R.S., 2009, XXIII. On the absorption and radiation of heat by gases and vapours, and on the physical connexion of radiation, absorption, and conduction.—The bakerian lecture, *The London, Edinburgh, and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science*, 22 (146), <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14786446108643138>
XXVII. On radiation through the earth's atmosphere John Tyndall F.R.S., *The London, Edinburgh, and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science* 25 (167), <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14786446308643443>
Svante Arrhenius, 2009, XXXI. On the influence of carbonic acid in the air upon the temperature of the ground, *The London, Edinburgh, and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science* 41 (251), <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14786449608620846>
G. S. Callendar, 1938, The artificial production of carbon dioxide and its influence on temperature, *Quarterly Journal* 150th Anniversary, 64(275), <https://rmets.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/qj.49706427503>

¹³ İktisadi Kalkınma Vakfı, "Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası", t.y. <https://www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf> Erişim Tarihi: 10. 12. 2024

¹⁴ Avrupa Çevre Ajansı, 22 Temmuz 2024, "Başyazı — Avrupa'da politika hırsından çevre ve iklim eylemine" <https://www.eea.europa.eu/tr/articles/basyazi-avrupa-da-politika->

	etkilerini önleme ve azaltma amaçlarını taşımaktadır. ¹⁹
Ormansızlaşmanın Önlenmesi Yasası-2023 (<i>Anti-Deforestation Law</i>)	Ormansızlaşmaya katkı sağlayan ürünlerin kullanımının azaltılarak küresel ormansızlaşma ve orman bozulması (<i>degradation</i>) konularında AB'nin etkilerinin azaltılmasını amaçlamaktadır. ²⁰ Uygulanmasının bir yıl ertelenerek Aralık 2025'te başlamasına karar verilmiştir. ²¹

Kaynak: Avrupa Komisyonu

Tabloda da yer verilen düzenlemeler gibi pek çok yasal metin Avrupa'nın çevresel hassasiyetlerinin korunması ve sürdürülebilir bir geleceği güvence altına almak amaçları çerçevesinde işletilmektedir. AB'nin çevre konularında geniş bir müktesebatı bulunduğundan hepsine yer vermek mümkün olmayabilir, ancak hemen her konuda ortaya çıkan çevresel eksiklikleri ele alan bir düzenlemenin varlığından söz etmek mümkündür.

İklim değişikliği başta küresel ekonomi olmak üzere küresel sistemleri derinden etkileyerek insanlığın yaşam konforunu doğrudan belirleyebilecek sürdürülebilir gelecek koşullarını zayıflatmaktadır. 2024'te iki ülke sınırlarını belirleyen buzulların iklim değişikliği ile gelen küresel ısınma sonucu erimesi, İtalya ve İsviçre sınırlarının yeniden çizilmesi gereksinimine yol açmıştır.²² Aynı zamanda iklim değişikliğinin çölleşme, deniz seviyelerinin yükselmesi ya da temiz su kaynaklarına erişim gibi konularda sorunlara yol açması küresel göç dalgalarına sebep olarak muhtemel göçmen krizlerini de tetikleyebilmektedir. İklim değişikliği göçmeni sayılarının 2050 sonunda 1,2 milyara ulaşması beklenirken, halihazırda dezavantajlı konumda olan kadınların iklim değişikliği sonuçlarından daha fazla etkilendiği bilinmektedir.²³ Söz konusu durum da zaten çözümlenmesi gereken cinsiyet eşitsizliği konusunda daha derin endişeleri

¹⁹ European Commission, "Nature Restoration Law", t.y., https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en Erişim Tarihi: 10.12.2024

²⁰ European Commission, t.y., "Regulation on Deforestation-free Products", https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/deforestation/regulation-deforestation-free-products_en#background Erişim Tarihi: 10.12.2024

²¹ European Council, 3 Aralık 2024, "EU deforestation law: Council and Parliament agree on its targeted amendment", [https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/03/eu-deforestation-law-council-and-parliament-agree-on-its-targeted-amendment/#:~:text=The%20deforestation%20regulation%20has%20already,year%20\(30%20December%202025\).](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/03/eu-deforestation-law-council-and-parliament-agree-on-its-targeted-amendment/#:~:text=The%20deforestation%20regulation%20has%20already,year%20(30%20December%202025).) Erişim Tarihi: 12.12.2024

²² Ruth Wright, 30 Eylül 2024 "Eriyen buzullar nedeniyle değişen İsviçre ve İtalya sınır çizgisi yeniden çiziliyor", *Euronews*, <https://tr.euronews.com/green/2024/09/30/eriyen-buzullar-nedeniyle-degisen-ismivire-ve-italya-sinir-cizgisi-yeniden-ciziliyor> Erişim Tarihi: 10.12.2024

²³ "Women are often more affected by climate change", t.y., *Migration Data Portal*, <https://www.migrationdataportal.org/blog/women-are-often-more-affected-climate-change#:~:text=Women%20are%20often%20more%20affected%20by%20climate%20change%2C%20especially%20when,climate%2Dinduced%20migration%20and%20displacement.> Erişim Tarihi: 10.12.2024

doğurmaktadır. İklim değişikliğinin insan hakları boyutunun yanı sıra, ekonomik açıdan da olumsuz etkilere yol açtığı söylenebilir. Küresel sıcaklıkların yüzyılın sonunda 1,5 derece artması durumunda, sıcaklık stresine bağlı olarak iş gücü kayıplarının yüzde 2 oranında artacağı öngörülmektedir. Bu durumun iş verimliliğinde yaşanacak düşüşle birlikte, dünya genelinde yaklaşık 72 milyon tam zamanlı iş kaybına denk gelecek bir üretim kaybına yol açacağı kaydedilmektedir.²⁴ Yine kayda değer başka bir iklim değişikliği çıktısı ise, sıcaklıkların yükselmesi ile bozulan ekosistemde canlıların hayatta kalamamasıyla yaşamlarının tehlikeye girmesine bağlı durumlardır. Örneğin, önceleri ekvatora daha yakın olduğundan daha ılıman koşullara sahip olan Kızıldeniz’de görülen istilacı balık türü Kızıl Lokum 2023 sonunda ilk kez Akdeniz’de görülmüştür.²⁵ Söz konusu balık türünün alışkın olduğu yaşam alanındaki sıcaklık değerlerinin yükselmesi ile daha kuzeye taşındığı yorumu yapılırken, bu durum iklim değişikliğinin getirdiği sıcaklık artışına bağlanmıştır. Bununla birlikte, temel gıda kaynaklarını oluşturan bazı bitkilerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu, bunun da bir gıda krizini tetikleyeceği değerlendirilmektedir. Örneğin ananas, biber ve orkideyi kapsayan bitki ailelerinin iklim değişikliği sebebiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı kaydedilmektedir.²⁶

İklim değişikliğinin küresel etkilerinin yeterince yıkıcı olduğu söylenebilirken, istatistikler iklim değişikliğinin Avrupa özelindeki sonuçlarının da benzer olduğunu göstermektedir. Sadece önceki yüzyılda yaşanan sıcak hava dalgaları, seller ve fırtınadan kaynaklı ekonomik kayıpların 145 milyar avro olduğu belirtilmektedir.²⁷ Bütün Avrupa için aşırı hava olayları beklenirken, bu olayların şiddeti ya da türü bölgeden bölgeye değişkenlik göstermektedir. İstatistikler örneğin, kuzey Avrupa’da yıllık yağış miktarı ve aşırı yağışların artacağı ve kuraklığın azalarak daha az sıklıkta gerçekleşeceğini; orta Avrupa’da daha az yaz yağmuru beklendiği ile aşırı yağışların artacağını ve güney Avrupa’da ise hem yıllık yağışların hem de yaz yağmurlarının azalacağını ve kuraklık ile yangın risklerinin artacağını öngörmektedir.²⁸ Şubat 2023 ve Ocak 2024 arasındaki kayıtlara göre, küresel ortalama sıcaklığın, sanayi devrimi öncesi dönemlere kıyasla 1,5 dereceyi aştığı tespit edilmiştir. 2023 yılı, kayıtlara geçen en sıcak yıl olarak belirlenirken, sanayi devrimi öncesi sıcaklıkların 1,48 derece üzerinde olduğu, okyanus sıcaklıklarının rekor seviyelere ulaştığı ve 1980’lerden beri Avrupa kıtasındaki ısınmanın iki kat hızlandığı kayıtlara geçmiştir. Ayrıca, Avrupa kıtasının en hızlı ısınmakta olan kıta olduğu

²⁴ International Labour Organization, 2018, The employment impact of climate change adaptation https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_645572.pdf

²⁵ Ufuk Aktuğ, 28 Eylül 2023, “Akdeniz’de ilk kez görüldü! 'Kızıl lokum'un genetik yapıları incelemeye alındı”, *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akdenizde-ilk-kez-goruldu-kizil-lokumun-genetik-yapilari-incelemeye-alindi-42337410> Erişim Tarihi: 10.12.2024

²⁶ Lottie Limb, “Over 75% of Earth’s undescribed plants threatened by extinction, new report warns”, *Euronews*, <https://www.euronews.com/green/2023/10/10/over-75-of-earths-undescribed-plants-threatened-by-extinction-new-report-warns> Erişim Tarihi: 10.12.2024

²⁷ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20221024-1>

²⁸ European Environment Agency, 24 Ocak 2023, “What will the future bring when it comes to climate hazards?” – Overview” <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-changing-climate-hazards-1/what-will-the-future-bring> Erişim Tarihi: 10.12.2024

saptanmıştır.²⁹ Söz konusu gerçek, Avrupa'daki sanayi yoğun faaliyetler ve büyüyen ekonomilerle ilişkilendirilebilmektedir. Bu noktada karbon emisyonları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin koparılması anlamına gelen çözüme (*decoupling*) kavramı öne çıkmaktadır ve bu kavramın yeşil büyüme ile doğrudan bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu bağıntının fark edilmesiyle kapsamlı bir stratejiye ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda, 2019'da Yeşil Mutabakat'ın açıklanmasıyla, AB iklim hedeflerini daha kurumsal bir çatı altında toplayarak 2050 yılına kadar karbon emisyonlarını kontrol altına alarak ilk iklim-nötr kıta olma hedefini belirlemiştir. AB'nin sınırda karbon düzenleme mekanizması gibi, ithal edilen ürünlerin üretim sürecinde ortaya çıkan karbon emisyonlarını düzenleyen mekanizmalar aracılığıyla, iklim nötr bir kıta olma hedefine ulaşılması amaçlanmaktadır. Aynı şekilde, AB içi faaliyetleri kapsayan düzenleme de Avrupa Emisyon Ticaret Sistemi'dir (*EU Emissions Trading System-ETS*). Yine yeşil hedefler ile sosyal hakların korunmasını amaçlayan Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü (*Corporate Sustainability Due Diligence*) de AB dışı aktörleri de kapsayarak yeşil dönüşüm etkilerinin önce kıtaya sonra da küresele yayılmasını amaçlamaktadır.

Tarım ve hayvancılık sektörlerinin karbon ayak izi bakımından etkileri yüksek iki sektör olduğu söylenebilir. Yalnızca tarım sektöründeki faaliyetler AB'deki toplam sera gazı emisyonunun %11'ini oluşturmaktadır.³⁰ Ortak Tarım Politikası (*Common Agricultural Policy-CAP*), Çiftlikten Çatala Stratejisi (*Farm to Fork Strategy*) ve AB Biyoçeşitlilik Stratejisi (*Biodiversity Strategy*) gibi düzenlemeler tarım sektörünün önceliklerini belirleyerek bu sektörün adil büyümesine destek olmayı ve yeşil dönüşüme katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, tarım ve hayvancılık sektörlerini ilgilendiren bazı düzenlemelerin bu sektörden geçimini sağlayan kişilerin tepkisine yol açtığı ve bunun AB'de farklı şekillerde kendini göstererek seçim sonuçlarına etki ettiği tartışmalı bir nokta olarak durmaktadır. Örneğin Sürdürülebilir Kullanım Tüzüğü (*Sustainable Use Regulation-SUR*) tarım ilaçlarının kullanımının azaltılarak toprak ve insan sağlığının korunmasını esas almaktadır. Tarım ilacı kullanımının azaltılmasının sağlık ve ekolojik faydalarına karşın, çiftçiler açısından bakıldığında hasat verimliliğinin düşmesi ve buna bağlı olarak ekonomik sıkıntıların yaşanması endişelerini taşımaları dikkat çekicidir. 2024'te uzun süren çiftçi protestoları sonucu Komisyon, söz konusu tüzüğün uygulanmasının ertelendiğini duyurmuştur.³¹

Adil Geçiş Mekanizması (*Just Transition Mechanism*), Yeşil Dönüşüm'ün farklı sektörlerdeki paydaşlara yüklediği sorumlulukları yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla oluşturulmuş bir mali destek aracıdır. Bu mekanizma, 2021-2027 döneminde 55 milyar avrodan fazla bir bütçeyle, dönüşüm sürecinde yaşanan sosyal ve ekonomik

²⁹ European Environment Agency, 11 Mart 2024, European Climate Risk Assessment EEA Report No 1/2024 <https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment>

³⁰ European Commission, t.y., "Tackling climate change", https://agriculture.ec.europa.eu/sustainability/environmental-sustainability/climate-change_en Erişim Tarihi: 10.12.2024

³¹ Kathryn Armstrong, 6 Şubat 2024, "Europe farmers protests: EU scraps plans to halve pesticide use", *BBC*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68218907> Erişim Tarihi: 10.12.2024

zorlukları hafifletmeyi ve eşitliği sağlamayı hedeflemektedir.³² Ancak, bu mekanizma mevcut olmasına rağmen, özellikle çiftçiler olmak üzere bazı sektörlerdeki paydaşlar hala önemli zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir.

İklim değişikliğinin artan etkilerinin, yalnızca çiftçileri değil, toplumun tüm kesimlerini olumsuz etkilediği söylenebilmektedir. Bu nedenle, iklim değişikliğiyle mücadele etmek için yasal düzenlemelerin hayati önemi bulunduğu yorumu yapılabilir. Ancak, bu düzenlemelerin sektörleri orantısız şekilde zorlamaması, özellikle gıda güvenliği ve tarım sektörünün geleceği açısından kritiktir.

İklim değişikliğinin çok boyutlu etkileri, yeşil politikaların uygulanmasında siyasi bir zorluk oluşturmaktadır. Yeşil politikaların ekonomik ve sosyal sonuçları, özellikle de belirli sektörleri olumsuz etkileme potansiyeli bu politikaların popülerliğini azaltabilir. Öte yandan, yeşil politikaların popülist söylemlerle ilişkilendirilmesiyle öne çıkan "biz" ve "onlar" kutuplaşması, çiftçiler gibi belirli kesimlerde Avrupa-şüpheciliği körükleyebilmektedir.

Bununla birlikte, tek boyutlu politika yapımının birçok kesimi olumsuz etkileyebileceği gerçeği göz önüne alınsa da AB, sürdürülebilir tarım ve çevre politikalarının uzun vadede faydalar sağlayacağına olan inancıyla yeşil politika yapımına devam etme kararlılığını sürdürmektedir.

Yeşil politikaların kısa vadede çiftçiler başta olmak üzere çeşitli sosyal grupların çıkarlarını zedelemesinin, bu gruplarda kitlesel bir tepki oluşturduğu ve bu durumun sonuç olarak aşırı sağın siyasi desteğinin yükseliş göstermesine zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Avrupa'da Aşırı-Sağın Yükselmesinin Sebepleri

Literatür, Avrupa'da 2000 öncesi aşırı-sağ yönetimler başa gelmişse de 2000 sonrası bu hükümetlerin Avrupa genelinde paralellik göstererek sayıca artmasının başka bir aşırı sağ dalgasının içinde bulunduğunu doğrulamaktadır. Öyle ki, birçok kişi 1994'te İtalyan Başbakanı Silvio Berlusconi'nin hükümeti devralmasının, günümüzde deneyimlenen aşırı sağ trendinin başlangıcı olarak bir rol oynadığını savunmaktadır.³³ İtalyan medyası tarafından "*Berlusconism*" olarak tanımlanan politikalarının aşırı sağ görüşü yansıttığı düşünülen İleri İtalya (*Forza Italia*) partisinin lideri Silvio Berlusconi, Avrupa'da aşırı sağ denildiğinde akla gelen ilk liderlerden biri olarak nitelendirilebilir.³⁴ Partisinin iç tüzüğünün birinci maddesi partinin tanımını "*Avrupalı liberal demokrasinin ideallerini, liberal Katolikliği, sekülerizmi ve reformculuğu destekleyen vatandaşlar birliği*" şeklinde

³² European Commission, t.y. "The Just Transition Mechanism: making sure no one is left behind", https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en Erişim Tarihi: 10.12.2024

³³ Vito Laterza, 15 Haziran 2023, "Berlusconism was the prequel to Trumpism" *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/opinions/2023/6/15/berlusconism-was-the-prequel-to-trumpism> Erişim Tarihi: 10.12.2024

³⁴ Gael Branchereau, 13 Haziran 2023, "Italy's Berlusconi, The First Populist", *Barron's*, <https://www.barrons.com/news/italy-s-berlusconi-the-first-populist-f6e6c56a> Erişim Tarihi: 10.12.2024

yapmaktadır.³⁵ İfade içinde yer alan bütün ideolojik savların yanında, 'reformculuk' ifadesinin dikkat çekici olduğu savunulabilir. Günümüzde popülist söylemin öne çıktığı düşünülen 'farklı olma' veya 'toplumla bir olma' iddiaları göz önüne alınırsa değiştirilmeye ihtiyaç olan bir kriz durumunun bulunduğuna yönelik popülist söylemin pek de değişmediği varsayılabilir. 2011'e dek üç farklı dönem görev yapmış olan Berlusconi'nin İtalyan siyasetine yön veren bir isim olduğu tartışılabilir.

Aslında aşırı-sağın hep yükselmekte olduğu ve yükseliş grafiği çizilecek olsaydı düz bir şekilde yukarı doğru çizileceğini söylemek mümkün değildir; çünkü aşırı-sağ dönem dönem yükselmiş bazen de düşüşe geçmiştir.³⁶ Yine bu noktada, çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edilen, aşırı-sağın güvenlik ihtiyacı duyulan zamanlarda yükseliyor olduğu söylemi tekrarlanabilir. Yeşil politikaya karşı oluşan direncin de yine aşırı-sağ siyasi partiler tarafından beslendiği görülebilmektedir.

Tablo 2: AP'deki Siyasi Gruplar ve Yeşil Politikalara Olan Bakış Açıkları

AP'deki Siyasi Gruplar	Parti programında yeşil politikaların yeri ve vurgulananlar
Avrupalı Halkların Partisi (<i>Group of the European People's Party</i> [<i>Christian Democrats</i>])	Karbon salınımını azaltma hedefini yerine getirirken Yeşil Mutabakat'ın uygulanmasını herkes için adil hale getirme hedefleri; Avrupa enerji piyasalarını iyileştirme, makul fiyatlı yenilenebilir enerjiyi yaygınlaştırma, çiftçilere Yeşil Mutabakat'a uyum konusunda teşvikler verilmesine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler ³⁷
Sosyalist ve Demokratların İlerici Birliği AP Grubu (<i>Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament</i>)	Doğa Yenileme Kanunu'nun (<i>Europe Nature Restoration Law</i>) mevzuatta kalması, 55'e Uyum Paketinin (<i>Fit for 55</i>) gerekliliklerinin yerine getirilmesi ve döngüsel ekonominin yaşatılması, yeşil politika amaçları doğrultusunda para politikalarının düzenlenmesi, net sıfır

³⁵ Claudia Mariotti, 2011, Berlusconi: Some Empirical Research, *Bulletin of Italian Politics*, 3(1)

³⁶ Aktaran Daphne Halikiopoulou ve Tim Vlandas, 2019, What is new and what is nationalist about Europe's new nationalism? Explaining the rise of the far right in Europe, *Nations&Nationalism*, 25(2)

Yazar Sarah De Lange, 2007, A new winning formula? The programmatic appeal of the radical right. *Party Politics* 13(4)

³⁷ European People's Party, t.y., "Making the Green Deal work for everyone", <https://www.eppgroup.eu/what-we-stand-for/our-impact/making-the-green-deal-work-for-everyone> 10.12.2024

	karbon salınımı hedeflerinin yerine getirilmesi hedefleri ³⁸
Avrupalı Vatanseverler Grubu (<i>Patriots for Europe Group</i>)	Resmî internet sitesinde parti politikalarına ilişkin bilgi bulunmuyor ancak parti önde gelenlerinin Yeşil Mutabakata büyük oranda sıcak bakmadığı bilinmektedir. ³⁹
Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformcular Grubu (<i>European Conservatives and Reformists Group</i>)	İklim değişikliği, geri dönüşüm, atık, karbon salınımı ve çevre kirliliği, gıda kalitesi ve gıda güvenliğine yönelik sorunların ele alınması ve bunlar yapılırken işletmelerle üye ülkelere gereksiz ve ağır yüklerin yüklenmemesine yönelik vurgular ⁴⁰
Avrupayı Yenile Grubu (<i>Renew Europe Group</i>)	Paris İklim Anlaşması hedefleri, sürdürülebilirlik, karbon salınımının azaltılması, ekonomik zenginliğin korunurken çevre sorumluluklarının da yerine getirilmesi ancak çevre korunamazsa ekonomik zenginliğin bir anlamı olmadığı ⁴¹
Yeşiller Grubu/Avrupalı Serbest Birlik (<i>Group of the Greens/European Free Alliance</i>)	Çevresel faktörlerin iyileştirilmesine doğrudan atıflar, çevreye karşı duyarlı ekonomik habitat, sürdürülebilir bir iyileşmeye duyulan ihtiyaca yönelik vurgular, 'iklim krizi' söylemi ⁴²
AP Sol Grubu (<i>The Left group in the European Parliament - GUE/NGL</i>)	İklim değişikliğine karşı savaşılmasına ilişkin görüş, sürdürülebilirlik, doğayı koruyan politika yapımı, küçük kırsal ve

³⁸ Socialists and Democrats, t.y., "The Green Deal" <https://www.socialistsanddemocrats.eu/content/green-deal#entry-id-1819262> Erişim Tarihi: 10.12.2024

³⁹ Patriots for Europe, t.y., <https://patriotsjobs.wordpress.com/author/sanelasjenarevica632df575c/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁴⁰ European Conservatists and Reformists, "Protecting the global environment at a cost we can afford" <https://ecrgroup.eu/vision/protecting-the-global-environment-at-a-cost-we-can-afford> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁴¹ Renew Europe, 18 Haziran 2029, "Group Charter" Erişim Tarihi: 10.12.2024, <https://www.reneweuropengroup.eu/group-charter>

Renew Europe, t.y., "Investing in a sustainable future", <https://www.reneweuropengroup.eu/what-we-stand-for/investing-in-a-sustainable-future> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁴² The Greens, t.y., "What world do we want to return to?" <https://www.greens-efa.eu/dossier/what-world-do-we-want-to-return-to/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

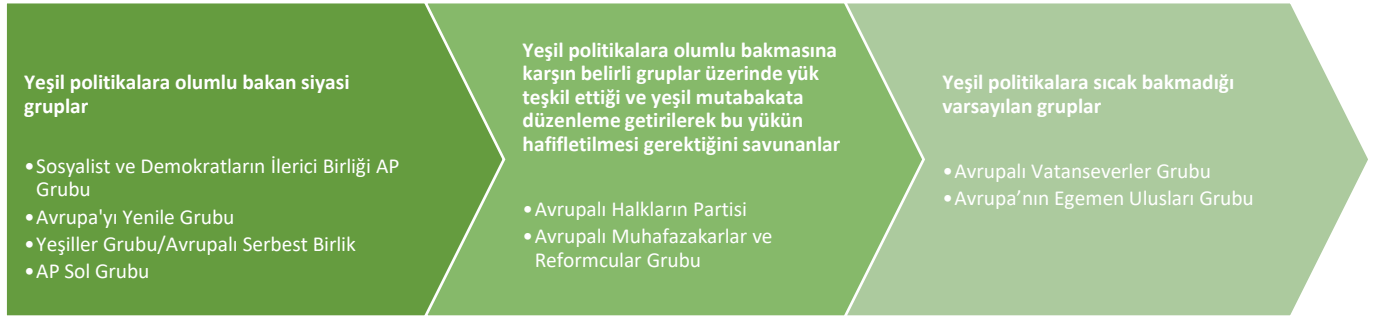
The Greens, t.y., "Our Vision" <https://www.greens-efa.eu/en/what-we-stand-for/our-vision>

	sahil toplumlarının çıkarlarının korunması, zehirli kimyasallara yönelik daha sert kontrollerin benimsenmesi ⁴³
Avrupa'nın Egemen Ulusları Grubu (<i>Europe of Sovereign Nations Group</i>)	Grup yeni olduğundan resmî websitesi ve tüzüğüne ulaşamadı ancak temel söylemlerinden birinin Yeşil Mutabakat'ın geri çekilmesi olduğu iddia edildi. ⁴⁴

Kaynak: Avrupa Parlamentosu

Tabloda sağlanan AP'deki siyasi grupların yeşil mutabakat ile alakalı parti programları ve hedefleri göz önüne alındığında üç farklı görüşü kapsayan bir spektrum ortaya çıktığı varsayılabilir.

Grafik 1: AP'deki Siyasi Grupların Yeşil Politikalara Bakışına Göre Gruplandırılması

Sunulan şemadaki gibi yapılandığı söylenebilecek spektrum içinde; ilk grupta yer alan Sosyalist ve Demokratların İlerici Birliği AP Grubu, Avrupa'yı Yenile Grubu, Yeşiller Grubu/Avrupalı Serbest Birlik ve AP Sol Grubu'nun bulunduğu söylenebilir. Bu dört siyasi grubun ortak yanı Yeşil Mutabakat'ın gerekliliklerine sahip çıkarak çevre dostu politika yapımını savunmalarıdır. Yeşiller Grubu'nun benimsediği 'iklim krizi' söylemi dikkat çekicidir çünkü bu söylem, iklim değişikliğinin sonuçlarının kriz olarak nitelendirilebilecek kadar ciddi olduğunun ifade edilmesine işaret etmektedir. Bu grup içindeki siyasi partilerin resmî internet sitelerinde çevre politikalarından söz ettikleri bölümlerde, özellikle diğerlerinin aksine, Yeşil Mutabakat'ın bazı kesimlerin üzerine ekonomik yük yüklediği algusu yer almamaktadır. İlgili gruptaki partilerin söylemlerinde, yeşil politika karşıtı grupların kullandığı, yeşil politikaların 'ekonomik zorluk yarattığı' tezine yer vermemesinin ilgi çekici bir nokta olduğu düşünülmektedir. Bu siyasi partilerin genel anlamda öne çıkan çevre yasalarında iyileşmeye ve yeni yasalar inşa edebilmeye yönelik motivasyonlarını paylaştıkları gözlemlenmektedir. İkinci grupta, Yeşil Mutabakat'a olumlu bakılmakta ancak daha kapsayıcı olması gerektiği söylenerek çiftçiler başta olmak üzere işçiler ve işletmelerin omuzlarına ağır yükler yüklendiği düşüncesi öne

⁴³ <https://left.eu/environment/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁴⁴ Peter Caddle, 15 Haziran 2024, "EP's Sovereignists 'will protect European identity and fight EU Green Deal'", *Brussel's Signal*, <https://brusselssignal.eu/2024/07/eps-sovereignists-will-protect-european-identity-and-fight-eu-green-deal/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

çıkarılmaktadır. Avrupalı Halkların Partisi ve Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformcular Grubu'nun yer aldığı grubun eleştirileri bulunmasına rağmen çevreci politikalara önem veren partiler oldukları söylenebilmektedir. Son grupta ise, Yeşil Mutabakat'a sıcak bakmadığı medyada konuşulan iki siyasi grup bulunmaktadır ve Yeşil Mutabakat'a karşı çıkmalarının yanında diğer ortak özellikleri ise ikisinin de oldukça yeni kurulmuş gruplar olmasıdır. Henüz resmî internet siteleri bulunmayan iki parti Avrupalı Vatanseverler Grubu ve Avrupa'nın Egemen Ulusları Grubu'nun üyelerinin daha önce sayılan ve aşırı-sağ ile ilişkilendirilen partilerden geldiği görülmektedir.

Aşırı Sağın Yeşil Politikalarla İlişkisi

Çalışmada ele alınan siyasi partilerin ya da liderlerinin yönelimleri medyada kendilerine yaygın biçimde atfedilen şekilden yola çıkılarak belirlenmiştir ve Henley⁴⁵'in PopuList adlı projeden⁴⁶ derlediği aşırı-sağ ile ilintili kavramları tespit ederek belirlediği partiler göz önüne alınmıştır. Bu bağlamda göz önüne alınan tanımlar; Euroskeptik (Avrupa şüpheci⁴⁷), çevre politikaları karşıtı ya da iklim-şüpheci, yerlilik⁴⁸, ultra-muhafazakârlar, liberallik-karşıtı, dışlayıcı olmuştur. Yalnızca, Henley'in kapsam içine aldığı popülist karakteristiğinin sadece sağ görüşlü partilere atfedilemeyeceği düşünülmektedir. Bu doğruluda, Henley şu partileri aşırı-sağ olarak nitelendirmektedir:

- Almanya'nın Alternatifi, Almanya (*Alternative für Deutschland-AfD*)
- Ulusal Birlik, Fransa (*Rassemblement national-RN*)
- İtalyan Kradeşler (*Fratelli d'Italia-FdI*)
- İsveçli Demokratlar (*Sverigedemokraterna-SD*)
- Danimarkalı Halkın Partisi (*Dansk Folkeparti, DF/DPP*)
- Vox, İspanya
- Chega, Portekiz
- Hürriyet Partisi, Avusturya (*Freiheitliche Partei Österreichs-FPÖ*)
- Özgürlük Partisi, Hollanda (*Partij voor de Vrijheid-PVV*)
- Macar Vatandaşlar Birliği (*Magyar Polgári Szövetség -Fidesz/KDNP*)
- Hukuk ve Adalet Partisi, Polonya (*Prawo i Sprawiedliwość-PiS*).

⁴⁵ Jon Henley, 18 Haziran 2024, "Populist, nativist, neofascist? A lexicon of Europe's far right", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jun/18/populist-nativist-neofascist-a-lexicon-of-europes-far-right> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁴⁶ Homepage, t.y., *PopuList*, <https://popu-list.org/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁴⁷ Avrupa entegrasyonuna inancı zayıf ya da olmayan kimse.

⁴⁸ Göçmenlere göre doğuştan beri bulunduğu topraklarda yaşayanların çıkarlarının daha üstün tutulduğu görüşü.

Sayılan yönde söylemler geliştiren partilerle ilgili dikkat çeken özelliklerden biri, çevre ile bağlantılı olarak iklim-şüpheli söylemleri ve tutumları benimsemeleridir. İklim-şüphelilik, iklim değişikliği olgusunun varlığını reddeden ve bu doğrultuda politika geliştirmeyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Henley'in analizinde yer alması da Belçikalı Vlaams Belang partisinin de aşırı-sağ çevrelerin benimsediği söylem ve görüşlere sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bu söylem ve görüşlerin içinde iklim-şüpheliliğin önemli bir yer tuttuğunu söylemek mümkün olabilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, geçmişten ders çıkarılarak Avrupa entegrasyonuna önem verilmesiyle birlikte aşırı sağın etkisi azalmışken, son yüzyılda bu ideolojinin yeniden yükselişe geçtiği görülmektedir. Yükselen aşırı sağla birlikte, bu ideolojiyi temsil eden siyasi partiler de öne çıkmaya başlamıştır. Bu partilerin temsilcileri, Avrupa Birliği (AB) tarafından yeşil dönüşüm çerçevesinde geliştirilen ve uygulamaya sokulan politikaların, toplumun temel tabanını oluşturan çiftçiler ile kırsal kesimde yaşayan kitleleri zor durumda bıraktığını savunmaktadır. Öyle ki, yeşil dönüşüm kapsamındaki bazı düzenlemeler hayvansal üretimin ve hayvansal ürün tüketiminin azaltılmasını öngörmektedir çünkü istatistikler AB sera gazı salınımlarının %10'unun tarımsal kaynaklı olduğunu göstermektedir.⁴⁹ Bu durumda, tarım ve hayvancılık sektörü AB'nin iklim kriziyle mücadelede bir eşik olarak gördüğü bir hale dönüşmüştür. Avrupalı çiftçilerin yoğun baskılarına yol açan bu süreçte özellikle Fransız çiftçilerin başı çektiği şekilde, Almanya, Belçika, Çekya, Hollanda, Polonya gibi AB üyesi birçok ülkeden çiftçilerin protestolar düzenlediği kaydedilmiştir.⁵⁰ Çiftçi protestoları AB çapında o kadar artmıştır ki, sadece 2024'te çiftçi protestoları %300 oranında yükselmiş⁵¹ ve toplumsal gerginlik de bu orana paralel şekilde yükselmiştir. Gerçekten de iklim-şüpheli siyasi aktörlerin yeşil dönüşüm sürecinin dezavantajlarını deneyimleyen çiftçilerin desteğini kazandıkları bazı sektör temsilcileri tarafından dile getirilmiştir.⁵² Bazı aşırı sağ partiler, çiftçilerin ismini kullanarak düzenledikleri gösterilerle, hükümetteki iklim krizine çözüm arayışında olan partileri protesto etmiştir. Bu durum, çevreci partilerin, "aşırı sağ partilerin çiftçi rolü yaparak siyaset yaptığına" dair eleştiriler yöneltmesine neden olmuştur. AP Yeşiller grubundan Bas Eickhout "...çiftçilerin yaşadıkları zorlukların Yeşil Dönüşüm'den

⁴⁹ European Commission, 13 Kasım 2024, "Study on options for mitigating climate change in agriculture by putting a price on emissions and rewarding carbon farming" https://climate.ec.europa.eu/news-your-voice/news/looking-how-mitigate-emissions-agriculture-2023-11-13_en Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵⁰ Jan Dutkiewicz, 2 Mayıs 2024, "How rioting farmers unraveled Europe's ambitious climate plan" Vox, <https://www.vox.com/future-perfect/24146466/europe-farmer-protests-eu-climate-environmental-policy-subsidies-livestock> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵¹ Aktaran The Maplecroft, 24 Nisan 2024, "Farmer protests in Europe increase 300% – climate rules, trade dynamics drive surge" <https://www.maplecroft.com/products-and-solutions/geopolitical-and-country-risk/insights/farmer-protests-in-europe-increase-300/> Erişim Tarihi: 10.12.2024 Yazar Armed Conflict Location and Event Data Project (ACLED). <https://acleddata.com/> [ACLED \(Armed Conflict Location and Event Data\)](https://acleddata.com/)

⁵² Alessandro Ford ve Victor Goury-Laffont, 12 Haziran 2024, "France's farmers helped the far right win. Now they're regretting it.", *Politico*, <https://www.politico.eu/article/france-farmers-eu-elections-far-right-victory-agriculture-ministry/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

kaynaklandığı yalanıyla kandırıyorlar” şeklinde konuşarak çiftçilerin küçük bir kısmının desteğini aşırı-sağcı partilere kaydırıldığını ifade etmiştir.⁵³

Avrupalılar arasında yeşil politikalara ilişkin farklılaşan görüşler bulunduğu gibi siyasi aktörler arasında da bu konuda çeşitli görüşler hakimdir. AB içindeki siyasi partiler ve AP siyasi grupları içinde sol görüşlü grupların Yeşil Mutabakat’a olan desteği genel anlamda daha yüksekken, merkez-sağ eleştirel söylem inşa etmekte ve faydalarının arttırılabilmesi için bütün kesimlerin çıkarlarını göz önüne alma zorunluluğu bulunduğunu savunmaktadır. Öte yandan, aşırı-sağ görüşle ilişkilendirilen aktörler ise daha çok Yeşil Mutabakat’ın karşısında bir tavır sergilemektedirler ve bu da söylemlerine zaman zaman yansımaktadır.

Bu bağlamda, halkın mevcut politikalardan en iyi faydayı elde etmemiş ya da zarar görmüş kesimlerinin Yeşil Politika ile alakalı çok olumlu görüşleri bulunmadığı savunulabilir. Buradan hareketle, siyasi aktörler bu kesimlerin politik desteğini elde edebilmek amacıyla Yeşil Mutabakat’ı hedef alabilmektedir. Bu kesimlerin başında sayılabilecek topluluklardan biri çiftçilerken, AB bağlamında bu topluluğun onayını almak amacıyla çaba gösteren siyasi aktörler de çoğunlukla sağ görüşten, daha spesifik olarak aşırı-sağ görüşten çıkmaktadır.

Son dönemin yükselen genç siyasetçilerinden Jordan Bardella anti-yeşil söylem ile öne çıkmıştır. Seçim vaatleri arasında gaz, elektrik ve fosil yakıt kullanım vergilerini %20’den %5,5’e indirmek; Fransa’daki tüm rüzgâr enerjisi projelerini durdurmak ve mülklerini satmayı düşünen ev sahiplerine enerji verimliliği gerekliliklerindeki gevşemeye giderek kolaylık sağlamak yer almaktadır. İptal etmeyi vaat ettiği düzenlemelerin AB politikalarından kaynaklanması nedeniyle, bu vadin hukuka aykırı olduğu değerlendirilebilir. Bardella’nın aynı zamanda Avrupa-şüpheli söylemin özelliklerinden de faydalandığı görülebilmektedir.⁵⁴

AP’deki Avrupalı Vatanseverler siyasi grubuna dahil olan Belçikalı Flemenk Halkının Menfaati (*Vlaams Belang*) Partisi iklim-şüpheli eylemleriyle dikkat çekmektedir. Flemenk Halkının Menfaati Partisi’nden, Avrupalı Vatanseverler’ Üyesi Tom Vandendriessche Şubat 2024’te Yeşil Mutabakat’ın iptal edilmesini talep ederek bir önerge sunmuştur. Sunduğu önergeye ilişkin: “İklim treni tamamen raydan çıktı ve toplumdaki direnç haklı olarak artıyor,” dedi ve “Avrupa genelinde çiftçilerin de dahil olduğu kitlesel protestolara rağmen, AB şimdi 2040 için %90 gibi büyük bir azaltım hedefi öneriyor. Bu rakam takıntısı artık sona ermeli.” şeklinde konuşarak sözlerine devam etti.⁵⁵ Tıpkı Bardella’da olduğu gibi,

⁵³ Ellen O'Regan, 5 Haziran 2024, "Far-right parties trying to 'cash-in' on farmer protests, say campaigners" *The Brussels Times*, <https://www.brusselstimes.com/1077027/far-right-parties-trying-to-cash-in-on-farmer-protests-say-campaigners>

⁵⁴ Victor Jack ve Nicolas Camut, 4 Temmuz 2024, "Far-right France risks paralyzing EU's Green Deal", *Politico*, <https://www.politico.eu/article/far-right-france-risks-paralyzing-eu-green-deal/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵⁵ Vlaams Belang, t.y., "Vlaams Belang dient motie in tegen Europese Green Deal" <https://www.vlaamsbelang.org/nieuws/vlaams-belang-dient-motie-tegen-europese-green-deal> Erişim Tarihi: 10.12.2024

Vandendriessche'nin de AB politikalarını eleştirerek Avrupa-şüpheli bir profil çizdiği yorumu yapılabilir. AP'deki diğer aşırı-sağ ya da merkez sağ siyasi grupların üyeleri gibi, Yeşil Mutabakat'ın çiftçiler üzerinde "uygulanabilir olmayan" ve onları zor durumda bırakan bir etkisi olduğunu savunan Vandendriessche, Avrupalı Vatanseverler grubuna mensup Bardella'nın partisi olan Fransız Ulusal Birlik'in (*Rassemblement National*) de aralarında bulunduğu on sekiz aşırı sağ parti üyesinden en az altısının bu önergeye imza attığını belirtmiştir.⁵⁶ Gerçekten de AB iklim hedeflerini ertelemeye başlamışsa ya da iklim politikalarını biraz hafifleme yönünde çalışmalar yapsa da Yeşil Mutabakat'ın işletilmesi konusunda kararlılığın sürdüğü söylenebilir. Komisyon Başkanı von der Leyen, iklim politikalarına gereken özeni göstermediği için çeşitli aktörlerin eleştirilerine maruz kalmaktadır.⁵⁷

Avrupalı Halkların Partisi grubundan Manfred Weber'in yeşil politikalara karşı olduğu ve bu amaçla lobi yürüttüğü bilinmektedir. Örneğin, Weber daha önce içten yanmalı motorlu araçların 2035'e kadar satışını yasaklamayı öngören düzenlemeyi bir "hata" olarak değerlendirerek bu düzenlemeyi geri almak için çalışacaklarını ifade etmiştir. Yine Yeşil Mutabakat'ın kabul edilmesi öncesi von der Leyen'in parlamenterler ile birebir görüşmeler düzenlediği ortaya çıkmıştır ve Weber Yeşil Mutabakat'ın içeriğinin istedikleri yönde olması konusuna ilişkin "İnançlarımız için mücadele ettik ve çok yaklaştık." demiştir. Bu noktada, von der Leyen'in iklim politikalarında gevşemeye gidilmesinde Komisyon Başkanı olarak etkisinin bulunduğu ve karar alma süreçlerinde parlamenterlerle temasının belirleyici rol oynadığı görülebilir. Sonuçta, Komisyon Yeşil Mutabakat'ı iptal etmeye ikna olmasa da farklı gruplardan parlamenterlerin baskıları sonucu Doğa Yenileme Kanunu'nu gevşetmeye karar vermiştir.⁵⁸ Bunun yanında, iklim politikalarına destek verse de Yeşil Mutabakat'a ilişkin eleştirel yaklaşımı bulunan Avrupalı Halkların Partisi grubu, aşırı-sağ ile iş birliği yaptığı eleştirilerine maruz kalmıştır. Avrupalı Halkların Partisi grubunun AP'de Ormansızlaşma Yasası'nın⁵⁹ gevşetilmesine ilişkin verdiği yasa teklifinin parlamenterlerin büyük bir çoğunluğu tarafından destek görmesinin ardından, grup merkez ve sol kanat grupların tepkisine yol açmış ve "AB'nin yazılı olmayan kuralı olan aşırı-sağla iş birliği yapmama" anlamına gelen "*cordon saniteire*"nin aşıldığı yorumlarının yapılmasına sebep olmuştur.⁶⁰

⁵⁶ Paul Messad, 8 Şubat 2024, "Far-right French MEPs sign resolution to 'abolish' Green Deal", *Euractiv*, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/some-rn-meps-sign-resolution-to-abolish-green-deal/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵⁷ Karl Mathiesen ve Aitor Hernández-Morales, "Von der Leyen slammed for 'huge' climate mistakes", 10 Mayıs 2024, *Politico*, <https://www.politico.eu/article/teresa-ribera-spain-perfect-pick-run-eu-green-deal-slams-ursula-von-der-leyen/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵⁸ Erica Gentili, 12 Temmuz 2023, "Weber fails to derail EU Green Deal, but Parliament agrees to a weakened Nature Restoration Law", *European Environmental Bureau*, <https://eeb.org/weber-fails-to-derail-eu-green-deal-but-parliament-agrees-to-a-weakened-nature-restoration-law/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁵⁹ AB'de satılan ürünlerin küresel ormansızlaşma oranlarına katkı yapmasını engellemeyi amaçlayan düzenleme.

⁶⁰ Louise Guillot, 14 Kasım 2024, "EPP accused of allying with far right to weaken deforestation rules" *Politico*, <https://www.politico.eu/article/epp-far-right-deforestation-rules-lawmakers-proposal-socialists-climate-change/> Erişim Tarihi: 10.12.2024

Von der Leyen'in gevşetilmesi yönünde eyleme geçtiği başka bir düzenleme ise Sürdürülebilir Kullanım Tüzüğü⁶¹ (*Sustainable Use Regulation/Sustainable Use of Pesticides*) olmuştur. Tarım ilaçlarının kullanımı azaltılırsa tarımsal üretimde düşüş olacağı ve bunun ekonomik sıkıntılara yol açacağı endişesiyle çiftçiler yoğun şekilde protestolar düzenlemiştir. Bu baskılar sonucu Avrupa Komisyonu, ilgili düzenlemeyi 2030 yılına kadar erteleme kararı almıştır. Von der Leyen ise söz konusu düzenlemenin "kutuplaşmanın sembolü" haline geldiğini belirterek ilgili kararın alındığını ifade etmiştir. Aşırı-sağın artan çiftçi protestoları ve bu kitlelerin aşırı-sağa yönelmesi ile çiftçilerin sesi olma misyonunu benimsediği yorumu yapılabilir. Bu doğrultuda AB entegrasyonu ve ortak kimliğin kaybolmasından duyulan endişelerin sonucu olarak söz konusu erteleme kararının alındığı düşünülebilir. Sonuç olarak, aşırı-sağın Yeşil Mutabakat karşıtı görüşleri kadar kitlesel protestolar yoluyla da halka dayalı lobicilik (*grassroots lobbying*) ile AB politika yapımına etki edilmiştir.

2024 AB Parlamento Seçimleri ve Yeşil Politikalara Etkisi

6-9 Haziran 2024 tarihlerinde AB ülkelerinde AP'deki siyasi durumun belirlenebilmesi amacıyla seçimler yapılmıştır. Söz konusu seçimin sonuçları her ne kadar tahmin edilebilmiş olsa da aşırı-sağın oyunun ilk kez bir AP seçimlerinde bu kadar yükselmesi yeşil politika destekçisi kesimlerin endişelerinin artmasına yol açmıştır. 8 Temmuz 2024'te yani AP 2024 seçimlerinde sonra kurulmuş yeni bir grup olan Avrupalı Vatanseverler Grubu'nun kuruluş tarihinin aşırı-sağın yükselişinin dikkat çektiği zamana denk gelmesi ilgi çeken bir nokta olmuştur. Bu grup içindeki parlamenterler Ulusal Birlik, Hürriyet Partisi, Özgürlük Partisi, VOX gibi partilerden gelmektedir. Ayrıca, yine 10 Temmuz 2024'te kurulan Avrupa'nın Egemen Ulusları Grubu içinde de Almanya için Alternatif (AfD) üyeleri ön plana çıkmaktadır. 6-9 Haziran'da gerçekleşen AP seçimlerinde aşırı-sağın elde ettiği başarı sonrası aşırı-sağ olarak tanımlanabilecek partilerin oluşturduğu iki yeni siyasi grup dikkat çekmektedir. Bu iki yeni siyasi grup, daha önce var olan Kimlik ve Demokrasi Grubu'nun (*Identity and Democracy*) yeterince destek bulamadığı için dağılmasıyla ortaya çıkan gruplar olup yine aşırı-sağ ulusal partilerin tercihi olmuştur. Buradan hareketle, yeşil politikalara ilişkin eleştirel görüşlere sahip partilerden meydana gelen iki siyasi grubun AP'de kurulması, söz konusu politikaların geleceği konusunda endişelerin doğmasına yol açmaktadır.

Tablo 3: 2024 AP Seçimlerinde Sandalye Sayılarında Yaşanan Değişimler

Siyasi gruplar	Sandalye Sayıları (+/-)	Toplam Sandalye Sayısı
Avrupalı Halkların Partisi	+12	188
Sosyalist ve Demokratların İlerici Birliği AP Grubu	-3	136

⁶¹ Tarım ilacı kullanımına 2030'a kadar kısıt getirilmesini öngören düzenleme.

Avrupalı Vatanseverler Grubu	+35	84
Avrupalı Muhafazakârlar ve Reformcular Grubu	+9	78
Avrupayı Yenile Grubu	-25	77
Yeşiller Grubu/Avrupalı Serbest Birlik	-18	53
AP Sol Grubu	+9	46
Avrupa'nın Egemen Ulusları Grubu	0	25
Bağımsızlar	-29	33

Kaynak: Avrupa Parlamentosu

Tabloya bakıldığında Avrupa sağı'nın farklı fraksiyonlara bölünmüş durumda olduğu görülmektedir. Merkez-sağ olarak tanımlanabilecek siyasi gruplar Yeşil Mutabakat'a tamamen karşı çıkmayıp kusurlu buldukları tarafları eleştirirken, aşırı-sağ olarak tanımlanabilecek yeni iki grubun görüşlerinin Yeşil Mutabakat gereklilikleriyle örtüşmediği görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

AB, iklim değişikliği tehlikelerine karşı yasal düzenlemeleri benimseyerek kıtayı ve gezegeni tehdit eden farklı dinamiklerle başa çıkmayı amaçlamaktadır. Bu konuda farklı ve sayısız düzenlemesi bulunan AB, 2019'da imzalanan Yeşil Mutabakat stratejisi çerçevesinde de çeşitli çevresel kaygıları ele almaktadır. Bu düzenlemelerin kimi zaman çiftçiler gibi bazı kesimleri yakından ilgilendirdiği ve çıkarlarını tehdit edebildiği söylenebilmektedir. Bununla birlikte, AB çiftçi protestoları ile somutlaşan kitlesel endişelere kulak vermeye çalışarak çiftçilerin çıkarları ve yeşil dönüşüm arasında bir denge kurmaya çaba göstermektedir. Son iki yılda çiftçilerin kitlesel protestolarının artış gösterdiğini ve buna bazı çiftçi sendikaları ile aşırı-sağ bazı siyasi partilerin de dahil olduğunu söylemek mümkündür. Yeşil politikalara ilişkin çekimser ya da karşıt politikalar benimseyen siyasi partiler söylemlerini ve parti programlarını bu doğrultuda kurgulayarak seçmen desteği kazanmak istediği görülmektedir. Bu durum, söz konusu politikardan zarar gördüğüne inanan kitlelerin bu partilere yönelmesine yol açmaktadır. Bu doğrultuda, 2024 Avrupa Parlamentosu Seçimleri sonucunda iki yeni aşırı-sağ olarak tanımlanabilecek grup ortaya çıkmış ve yeşil politikalara destekçi tutumu benimseyen siyasi gruplar kısmen oy kaybetmiştir. Yeşil politika destekçisi grupların oy kayıplarına rağmen yeşil politikalara ılımlı bakan kimselerin parlamento çoğunluğunu hala elinde tuttuğu görülmektedir. Bununla birlikte, çiftçi protestoları ile artan toplumsal gerginlik AB'li karar alıcıları bazı Tarım İlaçlarının Sürdürülebilir Kullanımı Yönergesi'nin

(*Sustainable Use of Pesticides Directive*) uygulamaya konulması ertelenmiştir.⁶² Bu ertelemenin çiftçi protestoları nedeniyle “toplumda kutuplaşmaya yol açması” yüzünden gerçekleştiği belirtilse de yeşil politika karşıtı aşırı-sağ seslerin bu protestolara ne ölçüde katkı sağlamış olabileceği bilinmemektedir ve bu sorunun olası yanıtı farklı bir araştırma konusunu teşkil etmektedir. Ayrıca, yine merkez-sağ bir grup olan Avrupalı Halkların Partisi Ormansızlaşma Yasası’nın ertelenmesi “zaferi”ni üstlenmiştir.⁶³ Bu bağlamda, bu çalışma ertelenen her yasa için doğrudan bir parti etkisinin bulunup bulunmadığı ilişkisi kurulmasına katkı sağlayamasa da AP’deki siyasi grupların yeşil politikalara yönelik görüşlerini ve söylemlerini ortaya koyma amacını taşımaktadır. Sonuç olarak, merkez-sağ grupların genel anlamda yeşil politikaları desteklese de çekimser olduğu, aşırı-sağ olarak tanımlanabilecek yeni grupların ise yeşil politika karşıtı olduğu yorumu yapılabilmektedir.

Öte yandan, yeşil politikaların sürdürülebilir bir yaşam sürmek için vazgeçilmez olduğu düşünüldüğünde; yeşil politika yapımı ve sektör aktörlerinin çıkarları arasında doğru dengenin bulunması önerilmektedir. Bu doğrultuda, sektör temsilcilerin ihtiyaçlarına yanıt bulunabilmesi noktasında birebir sektör görüşmeleri gerçekleştirilerek katılımcı demokrasi araçlarından etkin şekilde faydalanılabileceği öne sürülmektedir. Zaten birçok AB üye ülkesinin ulusal yasalarında yer alan lobicilik uygulamalarının bir parçası olan sektör temsilcileriyle ve halk tabanındaki katılımcılarla birebir görüşmeler düzenlenmesi, yeşil politika yapımının bir parçasını oluşturan ve toplumsal gerginliği tetikleyebilecek konularda (bknz: Tarım İlaçlarının Sürdürülebilir Kullanımı Yönergesi ve Ormansızlaşmanın Önlenmesi Yasası) hayata geçirildiğinde, sorunun tüm taraflarına büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Bu katılımcı demokrasi uygulaması samimi ve doğru bir şekilde hayata geçirildiğinde, yeşil politika karşıtı seslerin aslında aşırı-sağcı siyasi aktör ya da gerçekten mağdur olmuş aktörler olup olmadığı daha net anlaşılacaktır. Toplumun ihtiyaçlarına yönelik politika yapımı gerçekleştiğinde, yönetişimin önemli bir noktasını oluşturduğu düşünülen ‘hükümete güven anlayışı’ sağlanabilir; demokrasinin önemli bir parçası olan toplum, siyasete daha iyi entegre olabilecektir.

Öte yandan, katılım müzakereleri fiili olarak ilerlemese de Türkiye yeşil dönüşüm kapsamında müktesebatını uyumlulaştırmaya çalışmakta ve ulusal yasalarını iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle mücadele edebilmek amacıyla güncellemeye devam etmektedir. Türkiye, AB’ye komşu olmasının yanı sıra Ege ve Akdeniz çevresinde konumlanmış olması nedeniyle paylaşılan bir coğrafyada yer almaktadır. Avrupa, en hızlı ısınan kıta olarak dikkat çekerken, Akdeniz de dünyanın en hızlı ısınan denizlerinden biri olma özelliği taşımaktadır. Bu durum, bölgedeki canlı türlerinin yaşamını tehdit ederken, denizden geçimini sağlayan toplulukların refahını da olumsuz etkilemektedir.

⁶² Jon Henley, Sam Jones ve Lorenzo Tondo, 6 Şubat 2024, “Symbol of polarisation’: EU scraps plans to halve use of pesticides”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/environment/2024/feb/06/symbol-of-polarisation-eu-scraps-plans-to-halve-use-of-pesticides> Erişim Tarihi: 10.12.2024

⁶³ Robert Hodgson, 4 Aralık 2024, “EU anti-deforestation law delay: centre-right cries victory, NGOs cry foul”, *Euronews*, <https://www.euronews.com/my-europe/2024/12/04/eu-anti-deforestation-law-delay-centre-right-cries-victory-ngos-cry-foul> Erişim Tarihi: 10.12.2024

AB'nin SKDM, ETS, Ormansızlaşmanın Önlenmesi Yasası gibi üçüncü ülkelerdeki faaliyetlerin kapsamını ve içeriğini ilgilendiren düzenlemeler aracılığıyla çevre ve iklim politikalarını küresel düzeyde yaymaya çalışması, çoğulcu ve kapsayıcı bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Bu doğrultuda, paylaşılan Akdeniz ve çevresindeki coğrafyanın iklim değişikliğinin etkilerinden korunması için ortak hareket edilmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Çevre alanında iş birliği yapılabilecek bir diğer konu olarak sürdürülebilir enerji göze çarpmaktadır. Türkiye Avrupa'daki diğer ülkelerle kıyaslandığında ortalama güneşlenme süreleri bakımından bereketli bir coğrafyaya sahiptir, bu nedenle güneş enerjisi potansiyeli bakımından ayrıcalıklı bir konumdadır. Örneğin, Türkiye'de günlük ortalama güneşlenme süresi 6,7 saat, yılda ise 201 saat şeklinde hesaplanmaktadır. Yılın en sıcak aylarından ağustosta ise günlük güneşlenme süresi 10 saati bulabilmektedir.⁶⁴ Bununla birlikte, Avrupa'nın en büyük güneş tarlasını barındıran Türkiye'de güneş enerjisi kurulu gücünde 2035'e kadar yaklaşık yüzde %500 artış hedeflemektedir.⁶⁵ Türkiye, güneş enerji piyasası gün geçtikçe güçlendiğinden güneş enerjisi kapasitesi sayesinde de gelecek vaat etmektedir.

Türkiye'nin halihazırda Bulgaristan, Romanya, İtalya ve İngiltere'ye güneş paneli ihracatı gerçekleştirdiği bilinmektedir.⁶⁶ Türkiye'nin güneş enerjisi potansiyeli göz önüne alındığında, AB'ye enerji ihracatı konusunda fırsatlar oluşabileceği ve bunun yeni bir iş birliği alanını oluşturacağı ortadadır.

Avrupa Birliği'nin son dönemde yeşil politika oluşturma ve çevreci düzenlemeleri hayata geçirme hızının yavaşlamasının, Türkiye'nin müktesebat uyumu açısından kapatması gereken farkın bir süreliğine sabit kalmasına ve dolayısıyla Türkiye'ye zaman kazandırmasına katkı sağlayabileceği yorumu yapılabilir. Bu süreçte Türkiye, çevre ve iklim politikalarına uyum sağlama konusunda etkin adımlar atarak, gelecekte karşılaşılabileceği zorlukları azaltabilir ve daha sürdürülebilir bir yol haritası oluşturabilir.

Öte yandan, aşırı sağın yeşil dönüşümün hızını kesmesi, Türkiye'ye zaman kazandırmış olsa da iş birliği fırsatlarının oluşması açısından bazı belirsizlikler de bulunmaktadır. Avrupa Parlamentosu'ndaki farklı siyasi gruplara mensup partilerin Türkiye'ye yönelik yaklaşımlarındaki çeşitlilik, siyasi dinamiklerin sabit ve net bir şekilde değerlendirilmesini engellemektedir. Bu durum, Türkiye-AB ilişkilerinin iş birliği fırsatlarına yönelik geleceği konusunda net bir öngörüde bulunmayı şu an için zorlaştırmaktadır. Ancak Türkiye gibi birinci ticari ortağı AB olan bir ülke açısından en

⁶⁴ T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2023, Türkiye Günlük Güneşlenme Süreleri, <https://mgm.gov.tr/FILES/resmi-istatistikler/parametreAnalizi/2023-gunluk-guneslenme-sureleri.pdf> Erişim Tarihi: 6.1.2025

⁶⁵ T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022, Türkiye Ulusal Enerji Planı, [https://enerji.gov.tr//Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/T%C3%BCrkiye Ulusal Enerji Plan%C4%B1.pdf](https://enerji.gov.tr//Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/T%C3%BCrkiye%20Ulusal%20Enerji%20Plan%C4%B1.pdf)

⁶⁶ Firat Çakır, "Tekirdağ'da güneş paneli üreten firma ürünlerini 4 ülkeye ihraç ediyor", *Anadolu Ajansı*, 8.10.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/tekirdagda-gunes-paneli-ureten-firma-urunlerini-4-ulkeye-ihrac-ediyor/3354929> Erişim Tarihi: 6.1.2025

fazla etki doğuran SKDM gibi araçlar ise zaten yürürlüğe girmiş durumdadır. Bu düzenlemenin çelik, alüminyum, gübre ve çimento gibi sektörler üzerinde doğuracağı ek maliyetlerin azaltılması ve uyum sürecinin hızlandırılması için Emisyon Ticaret Sistemi'nin uygulamaya koyulması gibi süreçlerin hızlandırılması önem taşımaktadır.